KÜZDŐK

TIZENKÉT RAJZFILM, HARMINCOT DÍJJAL

Hát ez kissé fárasztó volt. A Pannónia filmstúdió legjobb rajzfilmjeiből készült összeállítás nem tartozik a könnyű filmélmények közé. A geg olyan a filmben, mint a kalácsban a mazsola, a geg nélküli film fojtó, mint a spórolós, mazsolátlan kalács, viszont attól is lehet fuldokolni, ha beletömnek egy-egy marék mazsolát a szánkba — ezen meditáltam időnként, mialatt a rajzfilmek vizuális gegek tömegét zúdították a nézőre, és csak az jelentett könnyebbséget, hogy a már látott kisfilmeknél némileg elengedhette magát az ember.

Az ötlet különben jó volna, csak meg kellene találni a módját. Valamilyen oldott, konferanszié-szerepet betöltő kerettörténet volna jó. Utóbbinak nem is kellene sziporkázónak lennie, sőt. Nem arra gondolok, hogy valamilyen rajzfilmesztéta megmagyarázza a kisfilmek közt, mit láttam, hanem például hogy bemutassanak valamit a műhelymunkából, trükkökből; hogy arcuk legyen az alkotóknak — Jancsó, Kovács András, Fábri külsejét az átlag-mozinéző is ismeri! —; kapjunk valami ízelítőt a fesztiválok légköréből; ismerkedjünk meg kicsit az áramlatokkal, rajzfilmstílusokkal, alapfogalmakkal — és az ilyen „ismeretterjesztő" percek alatt *át tudjunk állni* a következő kisfilm jellegére. Jelenleg ugyanis Macskássy Katalin *Nekem az élet teccik nagyon* című zseniális és tartalmas műve a *Modern edzésmódszerek* és az *Animália* közt helyezkedik el, és ez egyáltalán „nem teccik".

Persze, bizonyára lehet „egy komoly, egy vicces" felosztásban is vetíteni rajzfilmeket, de akkor ebben legyen valami következetesség. Igaz, ilyen esetben a humoros, könnyed munkák elkerülhetetlenül kísérőműsorszerűnek tűnhetnének a filozofikus rajzfilmek mellett, ám a meghatározó itt is a minőség; igazából a fajsúly dönti el a műfajt. Dargay *Sárkánya* számomra mélyebb és komolyabb, mint Szoboszlay Péter filozofikusnak szánt filmje, a *Hé, te!* Nincs ugyanis szerencsétlenebb dolog, mint mikor azt érezzük, hogy egy rajzfilm hosszabb a kelleténél, hogy szájbarágó, túlmagyarázott. Dargay karikaturisztikus kísérőműsor-filmje, a *Változatok egy sárkányra* egyetlen fölösleges kockát sem tartalmaz. Csupa pimasz és kamaszos báj, ahogy egyaránt szemtelenkedik a rajzfilm klasszikus stílusával és a gondolkodási mechanizmusokkal. A bevezető képsor — hogy meséli el a sárkány, az elrabolt királykisasszony és a szabadító lovag történetét a hagyományos mesefilm — nem csupán rajzfilmparódia, hanem egyben érzé-

Macskássy Kati: Nekem az élet teccik nagyon . . .

keltetése annak is, hogy Dargay könnyedén csinálna kommersz limonádét, ha akarna —, de tud valami jobbat is. Ha jól belegondol az ember, rájön, hogy a szirupos, ugyanakkor „idézőjelbe tett" mesefilmecske valóságos ízlésnevelő funkciót tölt be, és kontrasztjával még hatásosabbá teszi a lovag és a sárkány bonyolult viszonyának különböző lehetőségeit. Tegyük még hozzá, hogy a három szereplő megrajzolásában nagyon egyéni és egységes stílus érezhető, amit nehéz lenne mindegyik filmről elmondani.

Nincs felesleges pillanata a Nepp József írta, Szórády Csaba rendezte *Rondinó*nak sem. Egy pálcikaemberkét két csuhás figura halálra kínoz, majd mint aki dolgát jól végezte, levetik csuhájukat és elindulnak hazafelé — ugyanolyan pálcikaemberkék, mint áldozatuk volt. Keserű és igaz humor ez, és csöppet sem a mindenkori csuhások felmentése; nem arról van itt szó, hogy „a hóhér is ember", hanem hogy a történelmi-társadalmi szituáció, a „csuha" teszi az embert hóhérrá. Néhány tömör perc, egy igaz gondolat és könnyednek látszó, de azt hiszem, nagyon átgondoltan egyszerűsített és egységes vizuális formavilág — mellbevágóan okos film ez.

Több egyszerű szórakoztatásnál egy másik Nepp-írta, Ternovszky Béla rendezte film, a *Modern edzésmódszerek* is, de — szerencsére — azt hiszem, nem akar világrengető filozófiai tartalmakat közölni. Én legalábbis azt olvastam ki belőle, hogy a mai versenysportnak, korunk gladiátorjátékainak vajmi kevés köze van a „mens sana in corpore sano" elvéhez, és ha ez így megy tovább, robbanás lesz a vége. A Nepp József rendezte *Mese a bogárról* egyszerű, kedves blődli, füllel-farokkal; pihentető időtöltés a híradó és a nagyfilm között. Ezzel szemben Hernádi Tibor és Major István filmje, az *Animália (Állatságok)* inkább bosszantó; — amennyire ökonomikus volt Dargay humora, olyan elnyújtott, stílustalan és ízléstelen ez a szórakoztatónak szánt börleszk-féle. Nem mondom, hogy humortalan — de fel kellene írni nagy betűkkel a stúdió falára a Karinthy-féle igazságot: „Nem tudok nevetni, ha röhögtetnek!"

Jankovics Marcell: Küzdők

Dargay Attila: Változatok egy sárkányra

Ternovszky Béla: Modern edzésmódszerek

Reisenbüchler Sándor: Az 1812-es év

Gémes József *Diszlépése* az elnyújtottabb rajzfilmek közé tartozik: nagyon érdekes képzőművészeti sílus keveredik itt a gyenge karikatúrával. Két percet bír el legfeljebb az az ötlet, hogy a sánta katona nem lóghat ki a menetből, inkább sántítson az egész ármádia. Kedves, régi vicc ez („Odanézz, micsoda hadseregben szolgálunk, Lajos, az egész századból csak mi lépünk rendesen!"), de rajzfilmet nem lehet rá építeni. Van egy házisütetű megfogalmazásom az anyagszerűség elvével kapcsolatban: Mindent a legolcsóbban! Amit egy tollrajzzal el lehet mondani, abból ne rakjunk ki mozaikot; ami viccként is elmesélhető, abból kár rajzfilmet csinálni. Próbálja valaki viccbe átültetni Jankovics Marcell *Küzdők*jét!

A műsor címadó kisfilmjével szemben vannak fenntartásaim, de el kell ismernem, hogy igazi rajzfilm: fegyelmezett, sajátos hangú, gondolatokban gazdag... Sajnos, ettől függetlenül úgy vagyok vele, mint Petőfi a zordon Kárpátoknak fenyvesekkel vadregényes tájával — csodálni csodálom, de jobban szeretem a színes, játékos, mesélő Jankovicsot. Lehet, hogy ez valamilyen műfaji előítélet, de nem tudok szabadulni attól az érzéstől — és ez nemcsak a *Küzdők*re, hanem Szoboszlay *Hé, te!* filmjére is vonatkozik —, hogy a világ lényegének filozófiai mélységeit nem feltétlenül rajzfilmben kell kifejezni. Az sem biztos, hogy egy filozófiai világképet olyan terjedelemben kell elmondani, mint Kirkegaard *Vagy-vagy*-a, de az sem valószínű, hogy a generációkról, a durvaságról vagy a világ ilyen-olyan voltáról való nézeteinket kellőképpen tudjuk közölni a híradó és a nagyfilm közt, esetleg az esti mese után. Mert végül is *így* kerülnek a rajzfilmek az emberek szeme elé!

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a rajzfilmnek nincs joga a komoly tartalomhoz; de mennyire hogy van! Akár úgy, mint Reisenbüchler Sándor esetében, akinek Csajkovszkij zenéjére komponált kollázsképsora, *az 1812-es év* ma, elkészülte után jó néhány évvel sem üres művészkedés, nem csupán esztétikai csemege ínyencek számára. (Igaz, Csajkovszkij zenéje kiváló segítőtárs a marandandóságért vívott küzdelemben.) Némileg zavar a kollázstechnika következetlen alkalmazása. A kivágott képrészeket csak nagyon óvatosan szabad saját rajzokkal vegyíteni; azt hiszem, ha kombinációról van szó, jobb, ha a tervező saját rajzai vannak túlsúlyban. *Az 1812-es évnek* nem ártott volna, ha *csak* ollóval készül. Ugyanez a fenntartásom Foky Ottó szenzációs *Babfilm*jénél is. Bármilyen nehéz, jobb lett volna, ha következetesen *csak* hétköznapi tárgyak kapnak szerepet — már úgy értem, más szerepet, mint a valódi szerepük. A szakajtóból lett stadion, a kiskanál-gyerekkocsi, a gyertyás konyakosüvegekből és régi könyvből épített templom megoldása példaszerű volt, ebben a felfogásban kellett volna összeállítani a filmet, és akkor nem lógott volna ki az egész játék hangulatából az önmagában mulatságos, de nem ideillő gépmadár-űrhajó. Ennek a filmnek különben igazi swifti humora van és aki olvasta az igazi, a „felnőtt" Gullivert, az tudja, milyen áttételes, okos humor a Swifté. A filozófia és a humor korántsem zárja ki egymást, és főként animációs filmek esetében nem!

Számomra azonban a műsor igazi, nagy élménye Macskássy Kati kollektívájának munkája volt, a *Nekem az élet teccik nagyon.* A gyerekrajz persze, önmagában hálás dolog, ősi képeslapszerkesztői elv, hogy „gyerek, kutya, fóka" mindig eladható. De ezek a baranyai cigánygyerekek *nem* gyerekrajzokat csináltak. Ez valami más, valami több. Nem „faji" alapon más: a telep sajátos hagyományrendszere miatt lettek fájdalomban érő felnőtté ezek a részeg apákról, sírból előjött szoptató anyákról, kurvákról és boszorkányokról mesélő gyerekek. Eleven és tiszta folklór ez, hozzá hasonlót alig találunk ma Magyarországon! És nagyon is elkelt volna némi magyarázat a film elé: kik ezek a gyerekek, mit jelent, hogy rajzfilmet készítenek, hogy „legnagyobb örömük az, amikor megmozgatják a lovat" (mármint a rajzfilm-lovat, bár éppen igazi lovuk is lehetne), röviden — még többet kellene tudnunk a magyar valóság e darabjáról, mint amennyit a filmből megtudunk.

SZÉKELY ANDRÁS